

народу. Не лише предки відповідальні за долю нащадків, а й нащадки – за посмертну ганьбу і славу своїх предків» [6, с. 277]. Отже, Тарас Шевченко мислив національними домінантами, які були сформовані під безпосереднім впливом тогочасного слов'янського середовища, перейнятого загальноєвропейськими тенденціями свободоловства і віри у свій народ.

Література

1. Барка В. Правда Кобзаря. – Нью-Йорк: Б. в., 1961. – 289 с. 2. Горський В. С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1996. – 285 с. 3. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. – 704 с. 4. Жулинський М. Українська література. Твори і твори. – К.: Либідь, 2011. – 1150 с. 5. Забужко О. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу. – К.: Абрис, 1997. – 142 с. 6. Луцький Ю. Між Гоголем і Шевченком. – К.: Час, 1998. – 254 с. 7. Франко І. Тарас Шевченко // Франко І. Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1950. – С. 431–437.

УДК 398.87(477)

Лілія СНИГІРЬОВА (Керч)

ЗООМОРФНИЙ СИМВОЛ КОНЯ В УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ ПІСНЯХ

У статті проаналізовано образ коня в українських історичних піснях XV – поч. XVIII ст. Простежено символічне значення цього зообразу.

Ключові слова: історична пісня, символ, зооморфний символ, образ, кінь.

Zoomorphic symbol of the horse in Ukrainian historical songs

The article analyses the image of the horse in Ukrainian historical songs from the fifteenth century till the early eighteenth century. The symbolic significance of this animal image is investigated.

Key words: a historical song, a symbol, a zoomorphic symbol, an image, a horse.

Фольклорні символи – своєрідні лексичні константи, в яких зафіксовано світогляд народу, закріплено його багатовіковий досвід: «Символіка – поняття загальнолюдське, національно-специфічне та етногенетичне. Дослідження саме останнього аспекту символіки надзвичайно актуальне, особливо всебічне вивчення первісної символічної системи та її еволюції у генетично архаїчних тисячолітніх етносів. Саме такою і є українська система символічного відображення світу. Вона належить до найдавніших і найбагатших систем традиційної культури на планеті» [9, 101]. Символіка складає глибинну систему, більше того, вона виявляє «образ світу», втілений у пісні. У поетиці символи є особливо важливими тому, що часто виконують роль образних кодів ментальності народу, показників його ціннісних позицій, орієнтирів.

Вивчення української фольклорної символіки розпочалося в першій половині XIX ст. Основну теоретичну базу в цьому аспекті складають праці М. Костомарова, О. Потебні, М. Сумцова, І. Франка, Ф. Колесси, Б. Навроцького та ін. [Докладніше див.: 10].

В останні роки XX – поч. XXI ст. у зв'язку з вивченням проблем національно-мовної картини світу увага до символу в українській фольклористичній науці посилилась, з'явився ряд наукових, науково-

популярних та енциклопедичних видань: О. Таланчук «Українська народна космогонія. Специфіка міфопоетичного мислення» [35], за редакцією О. Потапенка, М. Дмитренка «Словник символів» [33], за редакцією В. Коцура, О. Потапенка, М. Дмитренка «Словник символів культури України» [34], В. Войтович «Українська міфологія» [4]. Роботи присвячені різним аспектам реалізації, функціонування символів у народній творчості. Народнопоетичну символіку розглянуто в ряді праць О. Братка [3], В. Давидюка [6], Е. Гаврилук [5], Л. Копаниці [17], І. Швед [40]. Символознавчі здобутки сучасної фольклористики доповнюють також напрацювання учених з літературознавства, лінгвістики.

Символ розглядається як категорія не лише стилістична, а й світоглядна, оскільки він фіксує різні етапи народнопоетичного світорозуміння [12, 110-111]. Символ характеризується здатністю зберігати значну інформацію, яка зафіксована у пам'яті людей. Для символу є типовим нагромаджувати та організовувати навколо себе новий досвід, перетворюючись у своєрідний конденсатор пам'яті. «Символи поглиблюють змалювання емоційного стану людини, її безпосереднього зв'язку з навколишнім середовищем. Вони підкреслюють, що людина є частиною природи, і в її житті відбуваються такі зміни, як і в природі. Пісенні образи-символи виявляють виняткову стійкість і сталість, навіть можуть підмінити реальний образ, зберігаючи його характерну наповненість» [31, 127-128]. Найбільш показові ілюстрації міфопоетики народного слова дають зразки обрядового фольклору – колядки, щедрівки, замовляння та ін. Але у епічній пісенності символіка відіграє натомість значно більше експресивно-виражальну роль у зображенні драматичного характеру сюжетів.

Серед українського уснопоетичного образного розмаїття яскраво виділяється зооморфна символіка. Вивчення цієї символічної системи є актуальною проблемою української фольклористики, адже така робота дасть змогу простежити розвиток етносвітогляду від міфологічного світосприймання до сучасної нам епохи естетизації міфологем, трансформації їх у поетичні образи. «...Тварини – найуніверсальніші учасники образної системи фольклору, навіть такі характеристики як колір і форма в них мають динамічний характер (зміна масті, форми на різних стадіях розвитку)» [26, 115]. Тому особливої ваги набуває сьогодні дослідження образів тварин – виразників традиційного символічного значення, сформованого та закріпленого протягом тисячоліть.

В українській фольклористиці є небагато праць, присвячених аналізу конкретних зоосимволів. І це, перш за все, дисертаційні дослідження Надії Пастух «Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі», у якому «узагальнено та запропоновано нове трактування семантико-функціональної сутності образу-символу зозулі в українському фольклорі, витлумачено зміст базових мотивів та сюжетних елементів за її участю» [24, 4]; Вікторії Пономаренко «Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі», присвячене «вивченню хтонічного образу та його численних трансформацій у комплексі міфопоетичних уявлень українського народу» (на прикладі образу змія) [28, 5]; та в деяких роботах зоонім коня на матеріалі українських

народних паремій, загадок та фразеологічних одиниць розглянула Оксана Левчук [19, 29, 21].

Постає потреба вивчення образу коня в українських історичних піснях як одного з найяскравіших та найуживаніших зооморфних символів.

Актуальність теми даного дослідження вбачаємо в потребі вивчення процесів становлення символізованого значення слова кінь, що функціонують в українських історичних піснях.

Мета дослідження – простежити символічне значення образу коня в українських народних історичних пісень XV – початку XVIII ст.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких *завдань*: розкрити особливості функціонування символу кінь в історичних піснях, визначити напрямки реалізації цього образу, описати поетичну та значеннєву парадигми, окреслити шляхи актуалізації стрижневих значень образу.

Життя людини споконвіків пов'язане із тваринним світом, а щоденне спостереження за поведінкою одомашнених тварин і порівняння їх зі звичками, рисами характеру людей відкриває великі можливості для персоніфікації, а пізніше для розвитку певних символічних значень у слові-образі.

У народнопоетичній творчості українського народу кінь, за твердженням Івана Денисюка – символ швидкості, витривалості, степової волі, тобто «релікт наїзницького способу життя» [8, 18]; символ вірності та відданості. «З цим нерозлучним побратимом долав колишній лицар чи козак безмежні степові простори. У піснях кінь наділений лицарською вдачею. Він рятує свого вершника у боях, радіє його успіхами й сумує невдачами, навіть карає свого пана у випадку неморальності, а коли той загинув, копитами копає могилу й біжить до батьків сповістити про смерть сина. Це майже сакральна тварина» [8, 18].

Про сакральність цієї тварини та позитивне, шанобливе ставлення до неї в українській народній традиції свідчить і те, що «загиблих у битві бойових коней князі хоронили на спеціальних помостах і насипали над ними кургани, наче над воїнами» [4, 526], або «коли ховали богатирів, які жили колись на світі, то разом з ними ховали і коней, «бо вірно жили» [7, 537].

Український мовознавець та етнолог Віталій Кононенко твердить, що «кінь уособлює для українця вільне життя, нескорений дух, стрімкість дій та вчинків. Кінь невід'ємний від козака, ото ж і від ідей волелюбства, свободи» [16, 237]. Погоджується з В. Кононенком дослідниця українського бестіарію Оксана Сліпушко, яка теж пов'язує образ коня з притаманним для українців потягом до волі, «до особистої незалежності індивіда та нації». «Кінь є символом прагнення до боротьби, а також уособленням мужності, сміливості воїна у бою» [32, 129].

В українських історичних піснях носієм архетипної ідеї волі саме виступає кінь. Дослідники вважають, що за зовнішньою «притаєністю» українця криється могутній внутрішній потяг до волі. За першої-ліпшої нагоди той потяг стає нестримним і переконливо свідчить про вихідну первинність «козацької» основи української психіки [38, 474-485]. З найдавніших часів втіленням потягу до волі, властивого українському національному характеру,

виступає образ коня. Образ коня, вірного супутника і друга козака, котрий вирушає на захист рідної землі від ворогів, в українських історичних піснях найчастіше вживаний і набуває символічного значення. Вже у Скіфську епоху кінь стає домінуючим образом у духовному житті людей, виступаючи втіленням боротьби за волю. Це засвідчує: саме в цей період відбувається формування такої риси менталітету пращурів українців, як потяг до свободи і незалежності. Слов'янські уявлення про коня сягають індоєвропейських глибин, коли був приручений дикий кінь – мешканець величезних степів. Саме з тих часів бере початок віра в коня як вільної тварини. Степ – відкритий, безмежний простір, на якому можна вільно гуляти і коню і козаку.

Козак із конем ніколи не розлучався, з ним він і на полю бою, і на зустрічі з коханою, любить його і доглядає, розмовляє з ним, радиться, ділиться своїми бідами та радощами, як із товаришем. «Словник символів культури України» подає такі значення цього символу: «Кінь – символ сонця і водночас потойбічного світу; циклічного розвитку світу; нестримних пристрастей та інстинктів; чоловічого начала; інтуїтивного пізнання; у слов'ян-язичників – символ смерті й воскресіння сонячного божества; багатства, могутності; степу, швидкості; волі; символ вірності, відданості» [34, 114]. Не всі ці значення знаходимо в історичних піснях. Умови жанру виробили свої прийоми характеристики коня, що відрізняються, наприклад, від казки, ліричних пісень. Коневі народ приписував якості людини: сильний, працьовитий, вірний, розумний: «Під ним кониченько, // Під ним вороненький // Сильне-дужий!» [14, 174. Див. також: 37, 193].

З давніх часів кінь став символом швидкості: «сідлай мі, тату, коня бистрого», «сідлайте коні щонайбистріші». На думку О. Потєбні, кінь, особливо вороний чи баский, став символом швидкості [29].

Козаки любили коней, називали їх своїми «нерозлучними товаришами», «вірними братами» [18, 327]. Можливості коня є органічною частиною козака. Відданість господареві і готовність виконати свій обов'язок входять у комплекс його надзвичайних якостей. Він бере участь у знищенні ворога, він мудрий, наділений мовою і даром передбачення, сповіщає близьких про те, що сталося з козаком. М. Костомаров зазначав, що є цілий ряд пісень, у яких один і той же мотив розмови помираючого у степу або вже мертвого козака зі своїм конем [18, 330-331]. У піснях козак часто звертається до коня, як до побратима, просить, заповідає йому, вмираючи, передати висточку рідним («Бідна наша, бідна наша головонька», «Ой чужино, чужино», «Ой три літа й три неділі», «Ой у лісі Керелецькім», «Ой умирав козак та козаченько» та ін.): «Біжи степом та гаями, // Долинами, байраками, // До моєї родиньки, // До вірної дружиньки!» [14, 106]. Дивіться також: вісником сумної звістки може бути і ворон «Ой лети ж ти, ворон, та ід моїй стороні // Та й перекажи мому батенькови о мині.» [39, 155], або орел: «А полети, орел, полети, сизий, та й на Україну, // Та дай моїм батькам знати» [39, 48]. У піснях в основному зустрічаємо зменшено-пестливі назви коня – коник, кониченько. Навіть у скрутну годину козак не може розстатися зі своїм конем: «Соколоньку-синку, чини мою волю: // Продай

коня вороного, вернися додому»; // «Соколихо-мати, коня не продати, // Мому коню вороному треба сіңца дати» [14, 67].

Кінь у народній свідомості уособлював козацьку волю, бо козак був вільною людиною, самостійною, незалежною. Як бачимо, на всіх етапах становлення символічного значення слова кінь актуалізувалася сема «вільний». Тому символічне значення кінь – воля, вільний виникло на основі асоціації: дикий кінь – вільна тварина, козак – вільна людина, степовий простір – вільний степ.

Однак неправильно було б думати, що у піснях образ коня був суто позитивним. Поряд з конем, вірним другом козака, фольклор малює й інший образ – коня як істоти небезпечної, ворожої та чужої людині. Уявлення про ворожість коня, зв'язок його з потойбічним світом, ймовірно, сформувалися у зв'язку із кінними набігами ворогів: «А у Лузі при палонці та зацвіли цвіти, – // Витоптала орда кіньми маленькі діти» [14, 128]. Дивіться також: [39, 191] І. Франко, [36, 685] З. Доленга-Ходаковський: «Зажурилася Україна, що не ся де діти, // Витоптала орда кіньми мали діти, // Мали витоптала, а старій порубала, // А середні забрала, в полон погнала» .

Для наших предків кінь став символом загрози, небезпеки, що її несли вороги. Це й зумовило розвиток уявлень про зв'язок коня з нечистою силою. У фольклорі й релігіях багатьох народів кінь виступає посередником між двома царствами – живих і мертвих. Кельти та деякі стародавні слов'янські племена вірили, що душі померлих несуть у потойбічний світ саме коні.

Характерним для слов'ян загалом і для українців зокрема є фольклорний мотив коня-вісника смерті свого господаря. У найбільш міфологізованому контексті цей мотив відомий у «Повісті врем'яних літ», де волхв пророкує Олегові смерть від коня, князь наказує прогнати коня у степ, а пізніше дізнається про його смерть і насміхається над пророцтвом, але наступивши на череп тварини Олег гине від укусу змії, яка звідти виповзла. Із цієї легенди, як стверджує О.Сліпушко, бачимо «що кінь був найвірнішим другом і супутником воїна. Разом зі смертю коня наступає і старість його господаря, згасають його запал і поривання, зникає прагнення до боротьби, пов'язаної зі здобуттям волі й незалежності» [32, 129].

Переважна більшість дослідників українського фольклору вважають коня амбівалентним міфологічним образом, символічне значення якого виявляється у бінарних опозиціях. Український етнограф Ольга Поріцька у невеличкій науковій розвідці стверджує, що кінь – це не тільки найпоширеніша тяглова худоба в лісистій та гористій місцевостях України, а й істота, яка має зв'язок із потойбічним світом, маючи здатність передбачити лихо чи смерть свого господаря, бути віщим, а також бути провідником на «той світ». Отже, кінь – амбівалентний образ посередника між «тим» та «цим» світами [28, 50].

Мабуть, тому в історичних піснях можна побачити коня біля помираючого козака, коня – вісника смерті: «...Аж там козак забит лежить, // а нікого коло нього, // тільки коник ворон його», «як козака турки вбили...над ним коник зажурився, // по коліна в землю вбився», «ой біля нього та кінь його, // та старий слуга його та прощається...» та ін. Як і в казках, у піснях

кінь, спотикаючись, сповіщає про нещастя: «Аж із'їздить Нечай-козак з гори на долину, // Споткнувся сі кінь вороний на хміль на тичину; // Споткнувся сі кінь вороний на хміль на тернину, // Спіймав його пан Каньовський ззаду за чуприну» [14, 207]. Див. також: [15, 93] В. Антонович, М. Драгоманов: «Ой спіткнувся Нечаїв кінь на малу корину, // Піймав ёго Калиновський з коня за чуприну».

Серед «портретних» характеристик образу коня дослідники найчастіше виділять його кольористичні ознаки. І це не дивно, адже в українських фольклорних матеріалах кінь найбільше наділений кольоровими атрибутами. Він вороний, буланый, сивий, сірий, білий («уособлення божественного світу предків» [26, 525]).

«Аналіз зообразу розпочинається з виявлення «портретних» характеристик, які є результатом фокусування морфології тварини на площину художнього світу фольклору. Уявлення про фізіологію тварин у свідомості людей може коливатися від природних до фантастичних. Як правило, чим більше функцій виконує образ у фольклорі, тим більше фантастичних рис для нього характерно. Часто природних рис просто не вистачає, щоб «обслуговувати» усі сфери значень і функцій. Особливо значущим серед морфологічних рис виявляється колір, оцінка якого залежить від особливостей світобачення» [25, 57].

Але колірна характеристика фольклорного коня не обмежується лише його мастю, до колірних атрибутів цього символічного зообразу зараховуємо і забарвлення копит, гриви, елементів упряжі тощо. Найчастіше це багаті своїм символічним навантаженням білий, золотий, золотосяйний, срібний кольори, тобто такі колірні характеристики, які вказують на фантастичність, незвичайність або сакральність зооперсонажа.

Із спостережень над символікою цього зообразу в українському фольклорі можна зробити висновок, що найбільше серед кінських мастей в українських історичних піснях особливо виділяється чорна, названа за словом «ворон» вороною. Вороним коням приписували надзвичайний вплив на людське життя. Вони вважалися сильними, бистрими, баскими: «Під ним вороненький / Сильно дужий» [37, 193]. «Під ним коник вороненький / Як мітіль літає» [11, 176]. У піснях фігурує також і буланый кінь: «Сідлай, хлопче, сідлай, малий, коня буланого» [23, 192].

Чорний – колір ночі, Чорнобога, а значить смерті, трауру та горя – загибелі всього, що живе і дихає. З темнотою ночі пов'язані зло й чаклунство [4, 474]. Вороний кінь – це нічне зоряне небо, що є царством душ померлих [4,525]. Образ буланого чи вороного коня у свідомості українця не відокремлений від моторошної темряви, нечистих сил, тому ніч, як уособлення усього «темного», сидить на буланому коні.

За твердженнями фольклористів [1,2,4,30,34], різноманітні природні стихії, день і ніч (темрява та світло), добро і зло в уявленні українського народу часто втілюється в образах білого (золотогривого, золотосяйного) чи сивого та чорного (вороного, буланого) коня. Білий (а часом і сивий) кінь – уособлення божественного світу предків [4, 525].

Отож близький за символічним наповненням до білого є сивий колір аналізованого зоообразу. Часто сиве забарвлення коня теж вказує на сакральність чи фантастичність фольклорного образу.

У деяких випадках така колірна характеристика образу коня, як найсивіший, є синонімічною до характеристики найкращий, тобто сивий колір символізує красу, витривалість, швидкість тварини. «Попереду Морозенко сьвимвь конемъ грае» [22, ф. 11-4, од. зб. 787, арк. 4, №8].

Сивий кінь у фольклорі нерідко викликає асоціації зі сивим птахом – орлом. Недарма у казках ми часто зустрічаємо коня, який уміє літати. На думку багатьох дослідників, образ коня пізнішого походження, аніж образ птаха. А коли людина почала приручати диких тварин (зокрема і коня), у народній уяві відбувається накладання цих, на перший погляд, зовсім неподібних зоообразів. У багатому матеріалі пісенного фольклору українців знаходимо відображення і цих уявлень: «А козаченько сивим коньом грає та як орел літає, // Мене молоду, молодесеньку саму вдома покидає [36,437].

Епітет вороний настільки узвичаївся у епічних текстах, що він не сприймається як барва, а є невід'ємною частиною народнопоетичного зоообразу. І хоча дослідження символіки чорного кольору (а вороний – це «чорний із синюватим полиском» [13, 117]) в українському народному мисленні стверджують, що ця барва має переважно негативне символічне навантаження, вороний кінь – це один із найпрекрасніших позитивних образів українського фольклору. Вороний кінь – супутник та вірний друг козака, мудрий порадник, свідок почуттів і переживань: «Пливе Дунай, чистий да бистренький, // А над тим Дунаєм явір зелененький, // Під явором, під явором коник вороненький, // На конику сидить козак молоденький» [36, 417].

У образі надзвичайного диво-коня українських народних історичних пісень переважають золоті та срібні атрибути, що вказує на його належність до сакральних істот, до вищого світу. Грива такого коня золота, золотосяйна, сріблом поплутана, копита та сідло теж золоті чи срібні: «Ударив копитами, як грім на небі, // Засяяли саблі, як сонце з хмари; // Під їми коні попріпадали, // Золотії гриви попріягали» [14, 71].

Отже, для українських історичних пісень більш характерним є сприйняття образу коня як вірного товариша, самовідданого помічника. Символіка народнопоетичного образу коня пов'язана з образами козака, воїна, степу і несе позитивне навантаження.

На наш погляд, фольклорний образ коня настільки насичений та багатий, що заслуговує на увагу. Адже у системі зооморфної символіки української народної творчості образ коня поруч з традиційними фольклорними символами дуба, калини, зозулі, сокола, голуба, орла, горлиці тощо займає одне з центральних місць і відображає специфіку народної поезики українського народу.

Література

[1] Афанасьев А. *Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов* : В 3-х тт. / А. Афанасьев. – Москва : Современный писатель, 1995. – Т. 1. [2] Афанасьев А. *Происхождение мифа. Статьи по фольклору, этнографии и мифологии* / А. Афанасьев. – Москва : Индрик, 1996. – 640 с. [3]

Братко О. А. Уявлення про світобудову та їх відображення в українській національній символіці: нова наукова гіпотеза / О. А. Братко. – К. : Знання, 1990. – 28 с. [4] Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с. [5] Гаєрилюк Е.Є. Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту: Дис...канд. філол. наук. 10.01.07. / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 1999. – 188 с. [6] Давидюк В. Ф. Первісна міфологія в українському фольклорі (синхронічно-хронологічні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 09.00.12 / В. Ф. Давидюк. – Київ, 1998. – 41с. [7] Дашкевич В.Я. До питання про заложних тварин в уявленнях українського народу // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ: Либідь, 1991. – С. 527–539. [8] Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору (матеріали до лекції) // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 31 Львів, 2003. – С. 3-22. [9] Дмитренко М. Олександр Потебня – дослідник символу та фольклорної символіки / М. Дмитренко // Київська старовина. – 2005. – № 5. – С. 100-116. [10] Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика / М. Дмитренко. – К. : Народознавство, 2001. – 576 с. [11] Драгоманов Михайло. Політичні пісні українінського народу XVIII—XIX ст. Ч. 1. Розд. 1. Кінець козацтва / З увагами М. Драгоманова. – Женева, 1883. – 226 с. [12] Ерєміна В. И. Символ. Символіка / В. И. Ерєміна // Народные знания. Фольклор. Народное искусство: свод этнографических понятий и терминов. – М. : Наука, 1991. – Вып. 4. – С. 110-111. [13] Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с. [14] Історичні пісні : збірник / Упоряд. І. Березовський [та ін.]; нотний матеріал упоряд. А. Гуменюк. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. –1067 с. [15] Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова : сборник : В 2-х т. Т.1. – К., 1874-1875. [16] Кононенко В.І. Рідне слово. Підручник для шкіл із поглибленим вивченням української мови, ліцеїв, гімназій, колегіумів / В.І. Кононенко. – Київ : Богдан, 2001. [17] Копаниця Л. М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення. – Дис... д-ра філол.наук: 10.01.07.; 10.01.01. / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2001. – 479 с. [18] Костомаров Н. И. Славянская мифология: исторические монографии и исследования / Н. И. Костомаров. – М. : Чарли, 1995. – 588 с. – (Актуальная история России). [19] Левчук Оксана. Зооморфні образи українського фольклору: історія і методологія дослідження / О. Левчук // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Держ. вищ. навч. заклад "Ужгородський нац. ун-т". – Ужгород : Говерла, 2011. – Вип. 15. – С. 173–178. [20] Левчук Оксана. Інтерпретація образу-символу коня в дослідженнях фольклористів // Вісник Львівського університету. – Серія : Філологія. 2006. – Вип. 37. – С. 317-324. [21] Левчук Оксана. Колірний код фольклорного образу коня та його символічне значення в українській народній творчості // Міфологія і фольклор. – Львів : НВФ Українські технології, 1(2) 2009. – С.29-37. [22] Мартинович П.Д. Зошит. Ганна Красьніха. Натальнівська книга. – Рукописні архівні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. – 1909. – 24 арк. – ф 11-4, од. зб. 787, арк. 4, №8. [23] Народні пісні в записах Михайла Павлика / Упоряд., прим. О. І. Дея В. А. Качкана; вступ. ст. О. І.Дея. — К. : Муз. Україна, 1974. — 320 с. : 1 арк. портр. [24] Пастух Н.Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі / Автореф. дис... канд. філол. наук. Львів, 2001. – 19 с. [25] Пастух Н. Тваринна образно-символічна система українського фольклору // Мандрівець. – 2000. – № 3–4. – С. 57-59. [26] Пастух Н.Феномен зоологізму у міфології та культурі (теоретичний аспект) // З його духа печаттю... Збірник наукових праць на пошану Івана Денисюка: У 2 т. Львів, 2001. Т. 2. – С. 114-122. [27] Пономаренко В.В. Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі : Автореф. дис... канд. філол. наук: 09.00.12 / В.В. Пономаренко / Київ. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т

українознав. — К., 1999. — 19 с. [28] Поріцька О. Образ коня в традиційних уявленнях українців: загальнослов'янський контекст // Етнокультурна спадщина Полісся. Вип. V. Луцьк, 2005. — С. 49–55. [29] Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. А. Потебня. — Х. : Типография ун-та, 1860. — 155 с. [30] Рыбаков Б. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. — Москва : Наука, 1994. — 608 с. [31] Сало Г. Символ та архетип у народній ліро-епічній творчості українців / Г. Сало // Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2005. — Вип. 76. — С. 127–135. — (Філологічні науки). [32] Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій // Дніпро. Київ, 1995. № 9-10. — С. 124–134. [33] Словник символів / за ред.: О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко. — К. : Народознавство, 1997. — 156 с. [34] Словник символів культури України / за заг. ред.: В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко. — К. : Міленіум, 2002. — 260 с. [35] Таланчук О. М. Українська народна космогонія: специфіка міфопоетичного мислення / О. М. Таланчук. — К. : Б-ка українця, 1998. — 309 с. [36] Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся). — К. : Наук. думка, 1974. — 782 с. [37] Українські народні пісні, наспівані Д. Яворницьким: пісні та думи з архіву вченого / Упоряд., вступ. ст., прим. та комент. М. М. Олійник — Шубравської; під-гот. нот. матеріалу О. В. Шевчук. — К. : Муз. Україна, 1990. — 454 с. : ноти. [38] Физиолог // Памятники литературы Древней Руси: XIII век. — М., 1981. — С. 474-485. [39] Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. Т. 42. Фольклористичні праці / І. Франко; редкол. : Є. П. Кирилюк (голова) [та ін]. — К. : Вид. Наук. думка, 1986. — С. 300. [40] Швед І. Коди й архаїчна міфоепічна модель світу слов'ян / І. Швед // Міфологія і фольклор. — 2008. — №1. — С. 47-53.

Василь СОКІЛ (Львів)

РОЛЬ ЗМЕНШЕНО-ПЕСТЛИВИХ СЛІВ У ФОРМУВАННІ ЧУТТЄВО-ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ ГОЛОДОМОРНОЇ ТЕМАТИКИ

У статті з'ясується роль зменшено-пестливих слів як одного із засобів вираження експресії в наративах про голодомор. Ідеться про емоційні характеристики назв спорідненості, людського тіла, найменування їжі, у тому числі й сурогатної, предметів тощо. Ці назви становлять у народному лексиконі його національну специфіку.

Ключові слова: голодомор, зменшено-пестливі слова, образна система, емоція, експресія, національна специфіка.

Role of Affectionate Diminutive Words in Forming Sensitive Image System in Themes about Famine

The article defines a role of affectionate diminutive words as a means of showing expression in narratives about famine. This refers to emotional characteristics of names of consanguinity, parts of human body, names of the food, including surrogate, different articles and more. These names create national specifics in the national lexicon.

Key words: famine, affectionate diminutive words, images system, emotion, expression, national specific.

Важливим засобом експресії наративного тексту виступають здрібніло-пестливі слова, звернені до чуттєвої сфери людини. Вони вказують на зменшену величину предметів, явищ або ступінь їхньої якості, а також викликають присмні відчуття чи сприйняття чогось, надають емоційного забарвлення ніжності, ласки, любові до когось. За їх допомогою проникливіше